

Історія

УДК 908:001.891(477.54)(091)«20»

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18136587>**Засадничі принципи діяльності етнологіко-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури (1924–1929 рр.)**

Стаднік Юлія Олександрівна,
аспірантка Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут», старша наукова співробітниця
Комунального закладу «Харківський історичний
музей імені М. Ф. Сумцова» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4191-8147>

Прийнято: 19.12.2025 | Опубліковано: 31.12.2025

***Анотація:** у статті проаналізовано обставини формування засадничих принципів наукової та громадської діяльності етнологіко-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури в контексті соціально-політичних трансформацій УСРР у 1920-х рр. Доведено, що становлення секції відбувалося в умовах ідеологізації гуманітарного знання, з одного боку, та розгортання масового краєзнавчого руху- з іншого. Упродовж 1924 – 1929 рр. під час секційних засідань науковці випрацювали новий підхід до проведення етнологічних досліджень. У спробі здійснити перехід від накопичення етнологічних матеріалів та відомостей до аналітичної розробки народознавчої проблематики вчені розмежували терміни «етнографія» (збір даних) та «етнологія» (аналіз). Вивчення*

етнологічного матеріалу було структуровано за трьома тематичними напрямками: краєзнавство, матеріальна та духовна культура. Теоретико-методологічні засади роботи етнологічного осередку відповідали загальноукраїнським та західноєвропейським тенденціям розвитку народознавчої науки. Водночас співробітники секції розробляли свій унікальний підхід до науково-дослідної праці в цій галузі. Професори кафедри П. Г. Ковалівський та О. В. Ветухов умовно називали його «краєзнавчим методом». Однак у дослідженнях використовувалась загальноприйнята методологія історичних досліджень, а краєзнавчий ухил полягав у інтегруванні етнологічних даних до комплексного вивчення промислового потенціалу регіонів. Поєднання етнологічних та краєзнавчих тем в одному підрозділі забезпечувало подальшу розробку українознавчої проблематики в умовах підлаштування науки під потреби економічного розвитку республіки. Однак наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. відбулося згортання краєзнавчого руху, а також системний наступ на українознавчі напрями гуманітарного знання. Унаслідок цього секція припинила свою роботу.

Ключові слова: етнологія, краєзнавство, історія науки, методологія, марксизм, науково-дослідна кафедра, гуманітарна наука в УСРР, Харків.

Foundational principles of the activity of the article of the Ethnology and Local Lore Section of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture (1924–1929)

Yuliia Stadnik,

Postgraduate student at the National Technical University
Kharkiv Polytechnic Institute, senior research at the Mykola Sumtsov Kharkiv
Historical Museum, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4191-8147>

Abstract: *The article analyzes the circumstances surrounding the formation of the fundamental principles of scholarly and public activity of the ethnological and local-history section of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture in the context of the socio-political transformations of the Ukrainian SSR in the 1920s. It demonstrates that the section's institutional development took place amid, on the one hand, the ideologization of the humanities and, on the other, the expansion of the mass local-history movement. During 1924 – 1929, section meetings resulted in the elaboration of a new approach to ethnological research. In an effort to move from the accumulation of ethnological materials and data toward the analytical study of ethnographic issues, scholars distinguished between the terms ethnography (data collection) and ethnology (analysis). The study of ethnological material was structured around three thematic areas: local history, material culture, and spiritual culture. The theoretical and methodological foundations of the ethnological unit corresponded to all-Ukrainian and Western European trends in the development of ethnological scholarship. At the same time, the section's members developed their own distinctive approach to research in this field. Professors Petro Kovalivskyi and Oleksii Vetukhov provisionally referred to it as the «local-history method». Nevertheless, the research relied on generally accepted historical methodology, while the local-history emphasis consisted in integrating ethnological data into the comprehensive study of the industrial potential of regions. The combination of ethnological and local-history topics within a single unit enabled the continued development of Ukrainian studies under conditions of adapting scholarship to the needs of the republic's economic development. However, in the late 1920s and early 1930s, the curtailment of the local-history movement and a systematic offensive against Ukrainian-studies fields in the humanities led to the termination of the section's activities.*

Keywords: *ethnology, local history, history of science, methodology, Marxism theory, research department, humanities scholarship in the Ukrainian SSR, Kharkiv.*

Постановка проблеми. Радянська гуманітарна наука 1920-х рр. унаслідок відділення дослідницької діяльності від освіти розвивалась в умовах активного пошуку нових форм організації наукової діяльності. Водночас упродовж 1920-х рр. відбувалося переосмислення дореволюційних підходів до вивчення історії та культури народу, а також адаптація марксистської парадигми до їх інтерпретування. Це мало суттєвий вплив на роботу нових за характером установ – науково-дослідних кафедр, а саме на їхнє самовизначення та впровадження нових підходів у наукові дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях, присвячених діяльності Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені акад. Д. І. Багалія [2], праця секції подається комплексно, але описово. Наприклад, наводяться цитати окремих положень статті О. В. Ветухова про зміну підходів роботи етнологіко-краєзнавчої секції, що відбулися під впливом Першої всеукраїнської краєзнавчої конференції (1925). Однак у працях цього тематичного блоку не з'ясовано механізми практичного застосування нових підходів. У роботах, присвячених розвитку краєзнавчого руху, зосереджено увагу на процесі інституалізації [27] та формах краєзнавчої діяльності підрозділу [14], а також на причинах залучення істориків до краєзнавчого руху. Однак теоретичного осмислення проблеми поєднання етнології та краєзнавства не здійснено, що зумовлено іншим предметом дослідження відповідних праць. Так само в дослідженнях, що побіжно згадують секційну працю, загалом не приділяється уваги питанню концептуальних підходів та методології.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз засадничих принципів секційної праці в контексті 1920-х рр. усуває прогалини попередньої історіографії, зосередженої переважно на питаннях інституційної організації досліджень. Такий підхід, у свою чергу, дозволяє об'єктивно визначити рівень наукових студій співробітників кафедри, ступінь їх відповідності загальноукраїнським теоретико-методологічним підходам до вивчення етнологічних відомостей та допомагає визначити вплив соціально-ідеологічних чинників на результати досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тож метою статті є визначення обставин формування та змісту засадничих принципів діяльності етнологіко-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури в 1924 – 1929 рр. Для досягнення мети було сформульовано два основних завдання: проаналізувати відповідність науково-дослідної діяльності етнологіко-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені акад. Д. І. Багалія загальноукраїнським тенденціям розвитку етнологічної науки та визначити особливості пошуку механізмів адаптації наукових студій до ідеолого-теоретичних ідей 1920 х рр. на прикладі перепрофілювання секції.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку 1920-х рр. керівництво НКО визначало головними завданнями науково-дослідних кафедр – підготовку нових кадрів та здійснення безпосередньої наукової діяльності [20, с. 14]. Однак її характер повинен був змінитися: від переважно теоретичних (кабінетних) студій до науково-дослідної роботи, що передбачала обов'язкове впровадження практичних заходів колективними зусиллями вчених [26, арк 48.]. Результати наукової діяльності мали відповідати господарчим і культурним потребам республіки та оперативно впроваджуватися для стимулювання економічного розвитку [24, с. 1].

Одночасно упродовж 1920-х рр. проходила апробування нова «марксистська» або «марксистсько-ленінська» методологія наукових досліджень, адже теорія мала деякі відмінності від ідей К. Маркса та Ф. Енгельса [3, с. 24]. Зміни підходів та методів до вивчення історичного процесу обговорювалися вченими та поступово впроваджувалися в роботу кожної НДК [23]. Однак, якщо протягом 1920-х рр. у сприйнятті марксизму спостерігався деякий плюралізм у поглядах М. С. Грушевського, Д. І. Багалія чи М. І. Яворського [15, с. 187], то з кінця 1920-х рр. історичний матеріалізм визначався керівництвом країни як єдино правильний метод для історико-культурних розвідок [3, с. 24].

Саме в таких умовах обмеженої наукової свободи довелося працювати Науково-дослідні кафедри історії України (пізніше – історії української культури) при Харківському інституті народної освіти. Установа була створена в 1921 р. у складі двох секцій : історії України (очільники Д. І. Багалій та В. О. Барвінський) та літературно-етнографічної (очільники М. Ф. Сумцов, з 1922 – О. В. Ветухов) [2, с. 28–29], пізніше була розширена до чотирьох секцій. Кафедра працювала над вивченням соціально-економічної історії України та Росії, а також історії української духовної та матеріальної культури [22, с. 251].

До складу літературно-етнографічної секції увійшли представники старої університетської професури (М. Ф. Сумцов, В. О. Ветухов, С. А. Таранушенко, О. Ф. Федоровський). Окрім того, якщо історична секція Харківської науково-дослідної кафедри належала до класичної, інституційної наукової школи Д. І. Багалія, то етнологічна, літературна та мистецька підсекції літературно-етнографічної секції представили різні проблемно-тематичні наукові школи [18, с. 9]. Зокрема, харківський етнологічний осередок сформувався в кінці XIX ст. – на початку XX ст. і пройшов повноцінний етап інституалізації саме в 1920-х рр. Об'єднання дослідників цього напрямку в літературно-етнографічну, а з 1925 р. в етнологічно-краєзнавчу секцію було наслідком дипломатичної роботи

очільника кафедри Д. І. Багалія з владними структурами [2, с. 18]. Однак, як зазначав К. Г. Гуслистий, «становлення й розвиток української радянської етнографічної науки відбувались у гострій боротьбі з буржуазними тенденціями» [8, с. 7–9].

У 1920-х рр. також відбувалося оновлення методологічних принципів етнологічних досліджень. Прикладом цього є загальнонаукова дискусія щодо предмету та завдань етнології [30, с. 77]. За спостереженнями Є. Г. Кагарова (1928), сучасна йому наука визначала «етнографію» як науку про «морфологію та динаміку культури людських громад» [32, с. 38; 13, с. 12]. У ній вирізнялося декілька дослідницькі напрямів. Наприклад, у межах ВУАН існував їх поділ між різними структурними одиницями. Питаннями духовної культури та усної народної творчості займалася Етнографічна комісія (керівник – А. М. Лобода), Музей антропології та етнології ім. Хф. Вовка вивчав матеріальний бік народного життя. Відділ примітивної культури і народної творчості досліджував соціонормативну культуру, форми громадського життя. (очолювала К. М. Грушевська) [31, с. 262].

При розробці окремого етнологічного підрозділу в Харкові, орієнтовно в 1923 – 1924 рр., О. В. Ветухов склав попередню «Програму роботи істориків етнографічної секції», яка передбачала поділ на три підсекції: матеріальної культури, фольклору та соціально-історичну. Конкретна діяльність осередку полягала у збиранні різноманітних матеріалів і експонатів для музеїв та їх попереднього наукового опрацювання [17]. Однак під впливом краєзнавчого руху після 1925 р. секційна праця включала такі напрями: матеріальна культура, духовна культура з фольклором та краєзнавство [11]. «Викреслення» соціокультурної проблематики було спровоковане тим, що в радянській науці соціологія та антропологія трактувалися як буржуазні, відтак ідеологічно неприйнятні дисципліни [19, р. 123]. Немарксистські історики загалом свідомо

уникали ідеологічно чутливих тем, віддавали перевагу студіям з історії культури, етнології та локальним дослідженням [14, с. 94–95].

Концептуально колектив вчених секції повинен був не тільки збирати та описувати матеріал, але й досліджувати його «для усталення певних законів людського розвитку, причому праця над українським матеріалом мала спиратись на здобутки етнології всесвітньої (вивченні «народного» життя й первісної культури)» [4, с. 177].

У 1924 рр. літературно-етнографічна секція була чисельнішою за другу секцію кафедри та включала одразу чотири напрями досліджень: літературознавство, етнологію, археологію та мистецтвознавство. Це ускладнювало організацію спільної роботи співробітників і призвело до поступового розпаду секції за окремими науковими дисциплінами в період 1923 – 1924 рр. [2, с. 29].

Передумовою перепрофілювання секції з літературного у краєзнавчий ухил була активізація краєзнавчого руху в УСРР. У резолюції НК НКО від 13 листопада 1924 р. наголошувалося на необхідності залучення краєзнавчих сил до прискорення освоєння природних ресурсів регіонів [29, с. 234; 14, с. 62]. Для швидкого впровадження наукових новацій НДК повинні були узгоджувати свою працю із зацікавленими Народними комісаріатами республіки [28, арк. 2]. Механізмом реалізації цього завдання РНК УСРР визначала проведення спільних міждисциплінарних та міжпрофесійних з'їздів та конференцій [28, арк. 1]. Тому новоутворена етнологіко-краєзнавча секція, сформулювавши основні положення щодо поєднання локальних етнологічних студій з виробничими потребами, приєдналася до програми Першого Всеукраїнського з'їзду з питань вивчення продуктивних сил та народного господарства в УСРР (грудень 1924 – січень 1925 рр.) [21, с. 1]. Дискусії, пов'язані з гуманітарними напрямами, в яких брали участь Д. І. Багалій та О. В. Ветухов, були

зосереджені на секції «VII. Наука як виробнича сила». Під час її роботи розглядалися питання місця науки в системі народного господарства та підготовки науково-дослідницьких сил [1, с. 31]. Також на форумі працювала комісія краєзнавства, районування та термінології в Україні [1, с. 31]. Пізніше матеріали з'їзду були використані П. Г. Ковалівським у розробці наукового підрахунку продуктивних сил краю [25].

Вже в травні 1925 р. у Харкові відбулася Перша Всеукраїнська краєзнавча конференція [14]. У заході взяв активну участь увесь колектив етнологічно-краєзнавчої секції: професори О. В. Ветухов, П. Г. Ковалівський та аспіранти В. Ю. Білецька, Р. С. Данковська. Наприклад, професор П. Г. Ковалівський доповідав про «формування нового розуміння комплексного вивчення краю на основі марксистського комплексу «природа-людина» через працю останньої» [5, с. 293–294]. Деякі з виголошених вченими підрозділу доповідей увійшли до резолюції конференції [2, с. 43; 5, с. 294; 21, с. 1].

Попри значний резонанс навколо форуму в пресі, після проведення Всеукраїнської краєзнавчої конференції більшість делегатів не включилися в роботу (участь у конференції брали 22 організації) [14, с. 67, 70], а наступний з'їзд, запланований на 1926 р., не відбувся [14, с. 67, 73]. Організаційну роботу взяв на себе тимчасовий орган – Український комітет краєзнавства (УКК). Зокрема, до нього входив дійсний член НДК історії української культури проф. П. Г. Ковалівський [14, с. 70]. На кафедрі вчений очолив працю з практичного втілення програми, заявленої в 1925 р., а саме вивчення організаційних форм, принципів та методів краєзнавчої діяльності [10]. УКК мав обмежені кадрові та фінансові можливості [14, с. 72], тому представники НДК історії української культури вважали необхідним доопрацювати резолюції краєзнавчого форуму своїми силами.

Упродовж 1925 – 1927 рр. на основі колективних обговорень співробітниками секції були написані програмні статті, в яких визначалися концептуальні засади етнологічного-краєзнавчого підходу та причини їх пристосування до секційної праці. Наприклад, у розвідці А. П. Ковалівського «Етнографія та етнологія» (1925 р.) обґрунтовувалося розмежування понять «етнологія» та «етнографія». На думку автора, етнологічна наука довгий час базувалася на збиранні знахідок та «описі народу». Однак навіть систематичне накопичення та часткові висновки не могли цілком розкрити обсяг інформації, який містили пам'ятки [16, с. 127–128]. Обстоюючи доцільність уживання терміну «етнологія» (у значенні «наука про народ»), А. П. Ковалівський наголошував на його зв'язку з глибшим опрацюванням матеріалу, спрямованим на вивчення витоків первісної культури. «Етнографію» науковець прирівнював до допоміжних історичних дисциплін, таких, як «палеографія» або «нумізматика» [16, с. 129]. Прикладом етнологічної інтерпретації на новітніх підходах вчений вважав студії М. С. Грушевського «Історія української літератури» (Львів, 1923) та К. М. Грушевської «З примітивної культури» (Київ, 1924), а також статтю Хв. Вовка «Етнографічні особливості українського народу (Петербург, 1916)» [16, с.131].

У першому випуску окремого кафедрального «Наукового збірника» праць етнологічного-краєзнавчої секції були розміщені статті, що пояснювали засадничі принципи вивчення етнології краєзнавчим методом. Завідувач підрозділу О. В. Ветухов виклав свій погляд на поступове формування нової етнології у статті «Віхи на шляху від старої статичної етнографії до сучасної етнології та краєзнавства» [21, ст. 1–29]. У розвідці автор здійснив огляд розвитку етнографії в Російській імперії та на українській території, зокрема з XVIII ст. до 1917 р., вказуючи на складнощі утвердження її статусу як науки. Звернув увагу Олексій Васильович і на термінологічну плутанину. Зокрема,

обґрунтував відмінність між поняттями «антропологія», «історія культури», «етнографія», «антропоетнологія» тощо. [21, ст. 1–10]. З початку 1930-х рр. в умовах посилення тоталітарного режиму термін «етнологія» на офіційному рівні було кваліфіковане як західне та буржуазне. Тож у радянській історіографії більш пізнього періоду усталеним був термін «етнографія» [7, с. 10].

У праці також були згадані наукові набутки видатних етнологів XIX – XX ст. – П. П. Чубинського, М. Ф. Сумцова, М. С. Грушевського К. М. Грушевської та інших. [21, ст. 14–20]. Однак, на думку автора, дореволюційна «виключно описова, статична етнографія» мала бути переоцінена. Збирання та фіксування залишків матеріальної та духовної культури мали отримати характер систематичної та планової роботи [21, с. 10; 26, арк. 48–49]. І як її довершення, нова етнографія–етнологія мала забезпечити обробку накопиченого матеріалу [21, с. 22].

Суто краєзнавчий напрям роботи секції був пропрацьований та викладений проф. П. Г. Ковалівським у праці «Старе та нове краєзнавство» [21, с. 31–52]. Оскільки усталеного підходу до краєзнавчої роботи на час виходу розвідки не було, у праці П. Г. Ковалівський наводить вироблений під час Всеукраїнської краєзнавчої конференції та оформлений секцією сенс краєзнавчої праці «виробничого ухилу». На думку професора, старе краєзнавство або «Батьківщинознавство» не точно відображало приналежність людини до країни чи певної місцевості. Тому термін «краєзнавство» уточнив географічні межі («край» та «країна») території вивчення. Автор вважав це актуальним, з огляду на формуванням пореволюційної системи автономних республік, включених до Радянського Союзу (на противагу унітарній імперії) [21, с. 32]. «Старе» краєзнавство, в інтерпретації П. Г. Ковалівського, лише пояснювало становище краю, краєзнавчі розвідки були суто академічними та

фрагментарними. У той час як новий практичний підхід полягав у здобутті орієнтованого матеріалу для всебічного вивчення краю, задля поліпшення його добробуту [21, с. 38–39]. Таким чином, краєзнавча робота полягала у «виявленні, обліку, підрахунку продукційних сил «краю» як соціально-економічної одиниці за єдиним методом дослідження» [21, с. 33]. Також у статті давалося пояснення причин об'єднання наукової роботи та освітньо-просвітницької діяльності секції з суспільним та державним будівництвом [21, с. 34]. Наприклад, наводилася думка представника ВУЦВК О. І. Буценка, який вважав, що краєзнавство не тільки мало набути прикладного значення у справі державного районування, але й залучити до цього процесу широке коло населення через народну освіту, зокрема, шкільництво [21, с. 31]. Опрацюванням накопиченого матеріалу мали займатися представники старої професури з відповідною академічною підготовкою. З метою невідкладного об'єднання місцевих краєзнавців для проведення комплексних досліджень у новому форматі була також розроблена докладна таблиця «Схема обліку продукційних сил України». Таблиця подавала статистичні дані про стан народного господарства республіки. Використання «Схеми» передбачало як опрацювання відповідної наукової літератури, так і перевірку даних на місцях. Окремі пункти таблиці стосувалися відомостей етнологічного характеру [21, с. 38–39].

Таким чином, відбувалася «пролетаризація» науково-дослідної праці. Слід зазначити, що в радянському суспільстві прошарок інтелігенції не відповідав задекларованій схемі «робітники – селяни» [12, с. 2]. Тож вчені намагалися віднайти своє місце в радянському суспільстві. У свою чергу сама влада, зацікавлена в досвіді та знаннях наукової еліти, розробляла цілу систему методів залучення колишньої університетської професури до співпраці [12, с. 1]. Паралельно з різними формами усунення науковців (від вислання до

репресивних заходів) передбачалося й проведення ідеологічного «перевиховання» [12, с. 2]. Виходячи з цього, у спробах колективу етнологічно-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури очолити краєзнавчих рух, виявити ініціативу у створенні актуальної методики досліджень та включатися у просвітницькі ініціативи вбачалося щире бажання «вписатися» в систему для забезпечення свого фактичного існування.

Варто також зазначити, що так званий «краєзнавчий» метод інструментом пізнання не був. Однак на початку ХХ ст. у Західній Європі в етнологічних дослідженнях став поширюватися картографічний метод. На засіданнях секції неодноразово обговорювали картографування етнологічних відомостей, а А. П. Ковалівський написав про нього статтю в тому ж зьомому виданні збірника [21, с. 53]. Метод збігався з ідеєю групування етнологічних відомостей до певної економічної (географічної) одиниці – краю. Тому в дослідженнях секції після 1925 р. не проглядається очевидних методологічних експериментів. Декларуючи революційні зміни в баченні розвитку народознавчої науки, вчені етнологічно-краєзнавчої секції залишалися представниками дореволюційних наукових шкіл. У більшості випадків їх підходи до пошуку та вивчення матеріалу відображали загальний рівень розвитку етнологічної науки 1920-х рр. на території України.

У кінці 1920-х – на початку 1930-х рр. краєзнавчий рух в УСРР почав згортатися. У цей період робота керівництва Українського комітету краєзнавства була фінансово та адміністративно обмежена, почалися арешти незмінних членів УКК [9, арк. 95–96]. Науковці – учасники краєзнавчого руху були ідеологічно несумісними [27, с. 131] з новою реальністю (згортанням українізації, плановим управлінням, колективізацією). Ці зміни також позначилися на роботі кафедри акад. Д. І. Багалія та всіх інституцій, що

представляли дорадянську науку. У постанові від 3 листопада 1929 р. Бюро Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені Д. І. Багалія вимагало переробити план роботи секції, відкинути краєзнавчі теми та затвердити нову назву – «етнографічно-етнологічна». Попри намагання О. В. Ветухова відстоювати необхідність продовження краєзнавчої діяльності, 18 листопада секцію перейменували [6], а в кінці того ж року реорганізували в інститут, секцію ж ліквідували взагалі [2, с. 35]. Етнографічний відділ (1930–1932) Українського науково-дослідного інституту матеріальної культури НКО, в який частково увійшли колишні співробітники секції та сектор етнографії при Науково-дослідному інституті історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія (1932–1934), не встигли розпочати повноцінну діяльність [2, с. 29]. В установах НКО постійно проходили перевірки та критичний перегляд діяльності вчених. Науковців викликали до ГПУ, арештовували та засуджували. У такий спосіб у 1930 – 1934 рр. відбувся повний інституційний розгром етнологічного осередку м. Харкова.

Висновки. Таким чином, у 1920-х рр. у процесі самовизначення та пристосування до соціально-політичних реалій УСРР вченими-етнологами та краєзнавцями було сформовано засадничі принципи наукової та громадської діяльності етнологічно-краєзнавчої секції Науково-дослідної кафедри історії української культури. Перепрофілювання секції відбувалося в умовах ідеологізації науки та під впливом масового краєзнавчого руху в УСРР. Основними завданнями секційної роботи в період 1925 – 1929 рр. визначалися з'ясування різниці між поняттями «етнології» та «етнографії» та пов'язаний із цим перехід від накопичення матеріалу до проведення фундаментальних етнологічних студій. Для того, аби продовжувати займатися українознавчими темами, науковці робили спроби підлаштувати наукову роботу під потреби економічної розбудови республіки, зокрема використовуючи отримані

етнологічні відомості для всебічного вивчення краю в межах стимулювання розвитку народного господарства. Попри це, теоретична та практична праця колективу в цілому відповідала загальноукраїнському поступу в галузі етнології. Подальші перспективи вивчення теми передбачають розкриття проблеми використання зазначених підходів у конкретних дослідженнях 1920-х рр.

Список використаних джерел

1. Артем'євський А. Організація та наукова робота з'їзду // Життя й революція: щомісячний журнал громадського життя, літератури й науки. Київ: Державне Видавництво України, 1925. С. 30–39.
2. Богдашина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія (1921–1934 рр.): монографія. Харків: Вид. ХДПУ, 1994. 196 с.
3. Богдашина О. М. Позитивізм в історичній науці в Україні (60-ті рр. XIX - 20-ті рр. XX ст.). 2-е вид., доп. та переробл. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 560 с.
4. Ветухов О. Краєзнавча праця на етнологічно-краєзнавчій секції НДК історії української культури у зв'язку з роботою інших краєзнавчих студентських осередків ХІНО // Червоний шлях. 1925. № 5. С. 177–178.
5. В.[етухов] О. Перша Всеукраїнська краєзнавча конференція 28–31 травня 1925 р. // Життя й революція. 1925. № 6/7. С. 293–296.
6. Витяг з протоколу засідання секції від 18.11.2029 р. // Університетський музей Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 8, Оп. 3, Од. зб. 11933. Б. арк.

7. Голотенко П. І. Науки культурологічного спрямування в контексті компаративного аналізу // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2023. Вип. 25. С. 5–12.
8. Гуслистый К. Г. Українська радянська етнографія (підсумки і перспективи розвитку). Народна творчість та етнографія. 1967. № 1. С. 7–19.
9. До завідувача сектору науки НКО УСРР. М. Г. Криворотченко. 1930 р. // Центральний державний архів вищих органів влади та управління. Ф. 166, Оп. 9, Спр. 359.
10. Доповідь «Декілька зауважень з приводу організації у Харкові Округового Бюро краєзнавства». 27.05.1926 р. // Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна. Ф. 8, Оп. 3, Од. зб. 11990. Б. арк.
11. Звіт про роботу Етнологічно-краєзнавчої секції Н.Д.К.І.У. Культури за 1928-1929 ак. рік. [1928] // ЦДАВО України. Ф. 166, Оп. 8, Спр. 437. Арк. 102–110.
12. Зякун А. І. Українська інтелігенція: соціальний портрет крізь 20-30-ті роки ХХ ст. / Сучасна картина світу: природа, суспільство, людина: збірник наукових праць. Суми: УАБС НБУ, 2008. С. 152–161.
13. Кагаров Є. Завдання та методи етнографії. Київ: Всеукр. акад. наук, 1928. 43 с.
14. Кашаба О. Освітняни-краєзнавці Харківщини в історіографічному процесі 1920-х – початку 1930-х рр.: дис. канд. іст. наук: 00.07. Дніпропетровськ, 2008. 267 с.
15. Кислюк К. В. Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції. Х.: ХДАК, 2008. 288 с.
16. Ковалівський А. П. «Етнографія та етнологія» // Червоний шлях. 1925. Кн. 10. С. 127–131.

17. Коротка програма роботи істориків етнографічної секції 1923–1924 рр. // Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна. Ф. 8, Оп. 3, Од. зб. 11916. Б. арк.
18. Левчук К.І., Чернищук Н.В. Українська етнологія у європейському контексті (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.). Монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 284 с.
19. Maryna Hrymych. From Ethnography to Ethnology to Anthropology. The “quiet revolutions” within the Ukrainian Folk Studies during the 20th and 21st centuries // *EtnoAntropologia*. 2020. Vol. 8, no. 2. P. 121–132.
20. Наука на Україні. Харків: Типографія Народного комісаріату просвіти. 1922. № 1. 142 с.
21. Науковий збірник науково-дослідної кафедри історії української культури. Етнологічно-краєзнавча секція. Перший випуск. Ч. VII. Харків: Державне видавництво України, 1927. 178 с.
22. Наукові установи та організації УСРР / Державна планова комісія УСРР. Харків: Друга друкарня ім. В. Блакитного, 1930. 404 с.
23. Основні етапи в роботі Етнологічно-краєзнавчої секції Н. Д. К. І. І. Культури ім. ак. Багалія. Та мрії на майбутнє. 1928 р. // Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна. Ф. 8, Оп. 3, Од. зб. 11989. Б. арк.
24. Положення про науково-дослідні кафедри // Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна. Ф. 8, Оп. 3, Од. зб. 11924. Б. арк.
25. План праці на 1926-27 рр. Ковалівського П. Г. // Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна. Ф. 8, Оп. 3, Од. зб. 11922. Б. арк.
26. План секції на 1925-1926. 1 січня – 1 липня 1925 р. 13.07.1925 р. // ЦДАВО. Ф. 166, Оп. 3, Спр. 442.
27. Прокопчук В. С. Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років XX – початку XXI ст.: етапи, форми,

напрями діяльності: дис ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2008. 535 с.

28. Про розвиток науково-дослідних установ і підготовку наукових робітників та викладачів Вузів. Постанова Ради Народних комісаріатів УСРР. Проект. 1925 р. // ЦДАВО. Ф. 166, Оп. 5, Спр. 724 а.

29. Резолюція Наукового Комітету НКО України // Україна. Науковий двохмісячник українознавства. 1925. № 1-2. С. 234–235.

30. Стаднік Ю. Польові дослідження етнологіко-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені Д. І. Багалія // Українознавство. 2025. Вип. 2 (398). С. 76–86.

31. Скрипник Г. А. Народознавчий доробок академічних наукових установ 20-х років ХХ ст. Матеріали до української етнології : зб. наук. праць. Київ, 2002. Вип. 2 (5). С. 262–270.

32. Шевчук Т., Новійчук В. Євген Кагаров // Народна творчість та етнографія: №2 / НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. К., 2007. С. 38–46.